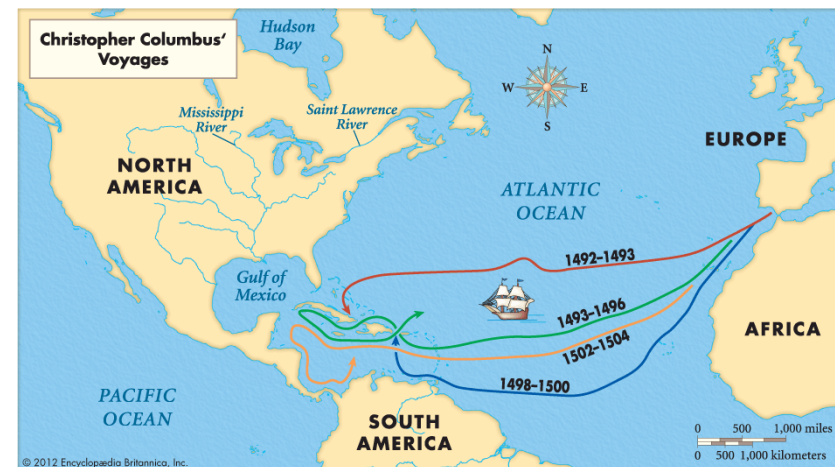

STŘEDOVĚKÉ DIVADLO

OBDOBÍ STŘEDOVĚKU:

- 476 – 1492 / 1517
 - 476: rozpad Římské říše
 - germánský vojevůdce Odoaker sesadil z trůnu posledního římského císaře **Romula Augusta**, následoval rozpad říše na Západořímskou a Východořímskou (Byzantskou)
 - tím končí **starověk** a začíná **středověk**, který trvá až do:
 - 1492: objevení Ameriky
...ale někdy je uváděn rok:
 - 1517: zveřejnění tezí Martina Luthera

DIVADLO PO KONCI ANTIKY:

- **568** zánik Západořímské říše
 - útoky proti divadlu: sv. Jan Zlatoústý, Tertullianus aj.
 - divadlo jako pokleslá, dekadentní zábava...
 - postupný zánik **provozování divadla** na území Západořímské říše
 - některé **menší žánry** snad byly provozovány dál (např. mimus, pantomimus)
- **692** divadlo zakázáno i ve **Východořímské říši**
- antické drama přestalo být na mnoho staletí uváděno
- **kočující herci**
 - jokulátoři, žakéři, histrióni, baviči, akrobati, kejklíři, žongléři aj.

- **DIVADLO VE STŘEDOVĚKU:**

- v **6. – 9. stol.** se divadlo prakticky **nehraje**
- poté **vzniká náboženské divadlo** v křesťanské liturgii
- z divadla náboženského vzniká i **divadlo světské**
- dramata psána většinou ve **verších**
- některé autory známe jménem, mnoho her anonymních
- čteno a opisováno v **klášterech** středověké Evropy
- texty **antických dramát** se začaly znovu uvádět až v **renesanci** – 1. nové uvedení antické hry **1585** ve **Vicenze**: Sofoklův ***Král Oidipus*** nastudován v nové budově **Teatro Olimpico** (zbudována v duchu římské antiky, architekt Andrea Palladio, oproti římským amfiteátrům byla tato budova **zastřešena**)

Teatro Olympico
(Vicenza)

STŘEDOVĚKÉ UMĚNÍ V ARCHITEKTUŘE:

– ROMÁNSKÝ SLOH

- cca od roku 1000 do roku 1200

– GOTIKA

- cca od 12. stol. do 16. stol.

románský kostel v Mohelnici
nad Jizerou

románská rotunda sv. Jiří
na hoře Říp

románsko-gotický kostel sv. Michala v Hildesheimu

gotická katedrála v Hildesheimu

chrám sv. Barbory – Kutná Hora

Divadlo evropského středověku

- divadlo vzniká v **liturgické oblasti** (kostel, chrám)
- je **součástí mše, náboženská funkce** je primární
- odtud se přesouvá na **ulici**
- to vše probíhá ve **3 fázích**:

1) tropus

- 9–10. stol. (lat.)
- **gregoriánský chorál** (jednohlasý latinský zpěv bez doprovodu nástrojů) byl členěn na menší úseky, do vzniklých mezer se vsouval **tropus**
- v nejstarší době jím bylo květnaté **melisma** (melodická linka beze slov), později převažovaly vsuvky v podobě nového textu s novou melodií
- **dělení tropů**: nativitační (Vánoce), resurekční (Velikonoce)

– příklad **resurekčního tropu**:

Anděl: *Koho hledáte, křestanky?*

Quem queritis in sepulchro, o Christicolae?“

Tři Marie: *Ježíše Nazaretského, který byl ukřižován.*

Jesum Nasarenum crucifixum, o caelicoale.

Anděl: *Není zde, vstal z mrtvých, jak předpověděl. Jděte a zvěstujte, že vstal z hrobu.*

Non est hic, surrexit sicut predixerat.

Ite, nuntiate, quia surrexit de sepulchro.

- nejstarší dochovaná podoba: benediktinský **klášter St. Gallen** (tj. sv. Havla) ve Švýcarsku
 - **konec 9. stol.** (autorem mnich Tutillos/Tuotilo)
 - **zpívaná podoba** (nikoli divadelně realizovaná)
 - dialogický charakter
 - součást bohoslužby během **velikonoční neděle**

klášter St. Gallen

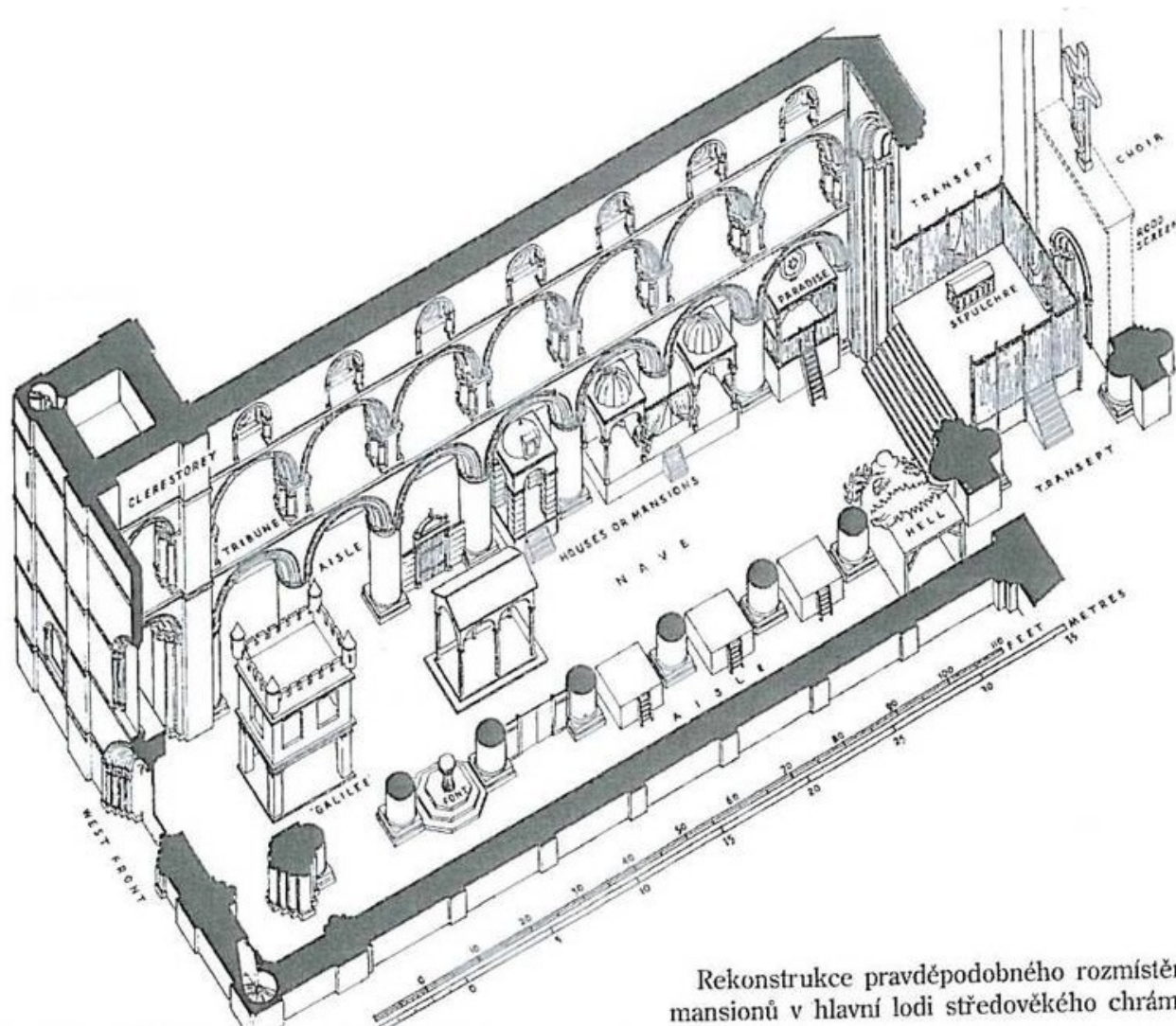
2) officium

- „povinná denní modlitba“ (lat.)
- **liturgické drama** v chrámu, tzv. kostelní drama
- součást mše: **prvotní funkce je náboženská**
- aktéři: **duchovní** (v mužských chrámech kněží a jejich pomocníci, v klášterech mniši nebo jeptišky – např. jeptišky v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě)
- kostýmy: **církevní roucha**

3) ludus

- „hra“ (lat.)
- již **mimo chrám**, světský živel
- prvotní funkce už **není náboženská**
- funkce zábavní, estetická a didaktická (poznávací) převládá nad náboženskými cíli

rozmístění mansionů v hlavní lodi chrámu či baziliky (náboženské divadlo)

Rekonstrukce pravděpodobného rozmístění mansionů v hlavní lodi středověkého chrámu

interiér baziliky

– Hra o Adamovi

- anonymní autor
- konec 12. stol.
- jedna z prvních památek dochovaných v národních jazycích (ne latinsky)
- dialog francouzsky, poznámky latinsky
- 3 části:
 - prvotní hřích Adama a Evy
 - Kain a Abel
 - procesí proroků
- psychologické motivace
- Satan svádí Evu lichotkami o její kráse, pomlouvá Adama...

- **žánry středověkého divadla:**

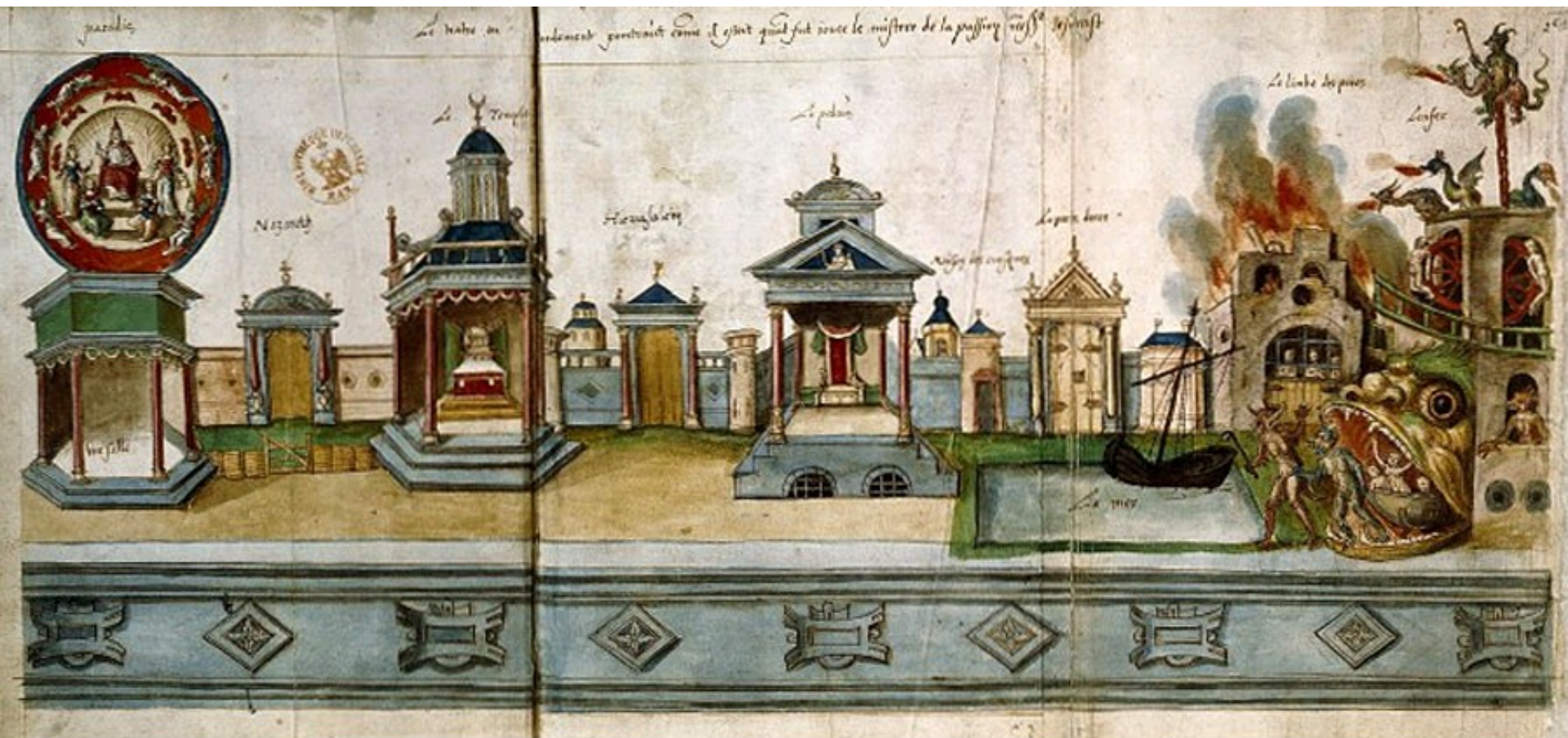
- mirákl (miraculum = zázrak, div): zpracování legend ze života světců nebo Panny Marie (jejich zázraky apod.)

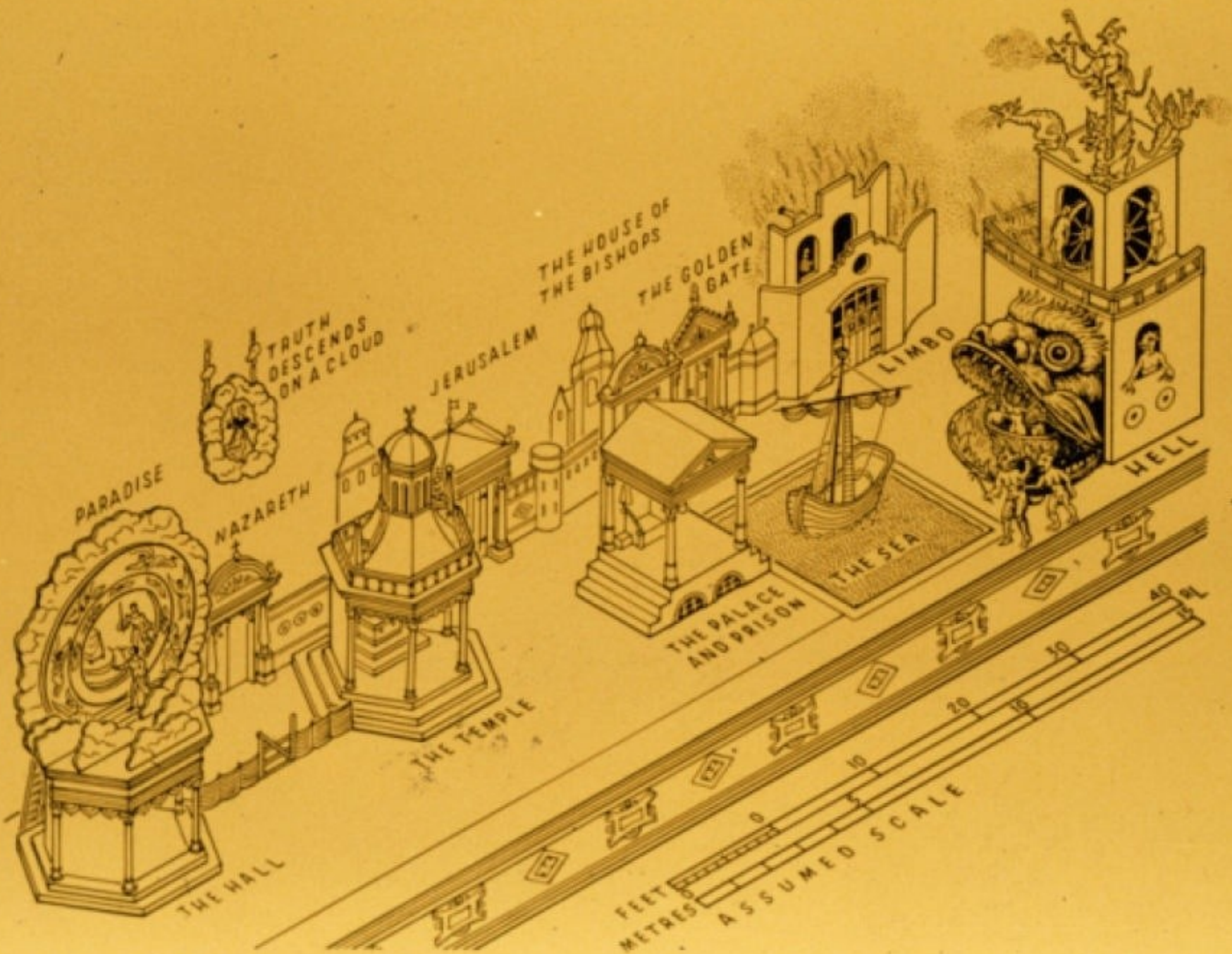
- *Hra o svatém Mikuláši*: autor **Jean Bodel** (jokulátor, menstrel, 11–12. stol.), zpracování známé legendy o světcu, který pomáhal chudým a rozdával majetek
- *Zázračná hra o Theofilovi*: autor **Rutebeuf** (pařížský pijan, gambler, bavič, 13. stol.), tématem je smlouva mnicha Theofila s ďáblem – poprvé faustovské téma v dramatu

- **mysterium** (pořádání): hry řídí **církev**, organizují a realizují je však **náboženské spolky** nebo **bratrstva** a **městská rada**
- **scéna**: **mansionová** (mansiony), **pojízdné vozy** (pageants), lodě plující po kanále (např. Amsterdam)
 - **herci**: původně duchovní, později i měšťané a profesionální herci
 - **jazyk**: místo latiny hráno v **národních jazycích**
 - **kostýmy**: současné (nehistorizující)
 - **proslulá mystéria**: **Bourges** (1536, cyklus her trval 45 dnů), **Valenciennes** (1547, cyklus se hrál 25 dnů), **Lucern** (dvě 12hodinová představení) atd.
 - **autoři**: u některých mystérií známe jménem i autory textů her – např. **bratři Grébanové** (*Pařížské pašijové hry*, *Vítězné mysterium o skutcích apoštolských*)

mansionové jeviště ve Valenciennes: 1547

(zleva: Ráj, Nazaret, Chám, Jerusalém, Palác s vězením, Dům kněží, Zlatá brána, Moře, Podsvětí, Pekelná tlama)

PARADISE

NAZARETH

JERUSALEM

THE HOUSE OF THE BISHOPS

THE GOLDEN GATE

LIMBO

HELL

THE HALL

THE TEMPLE

THE PALACE AND PRISON

THE SEA

FEET
METRES

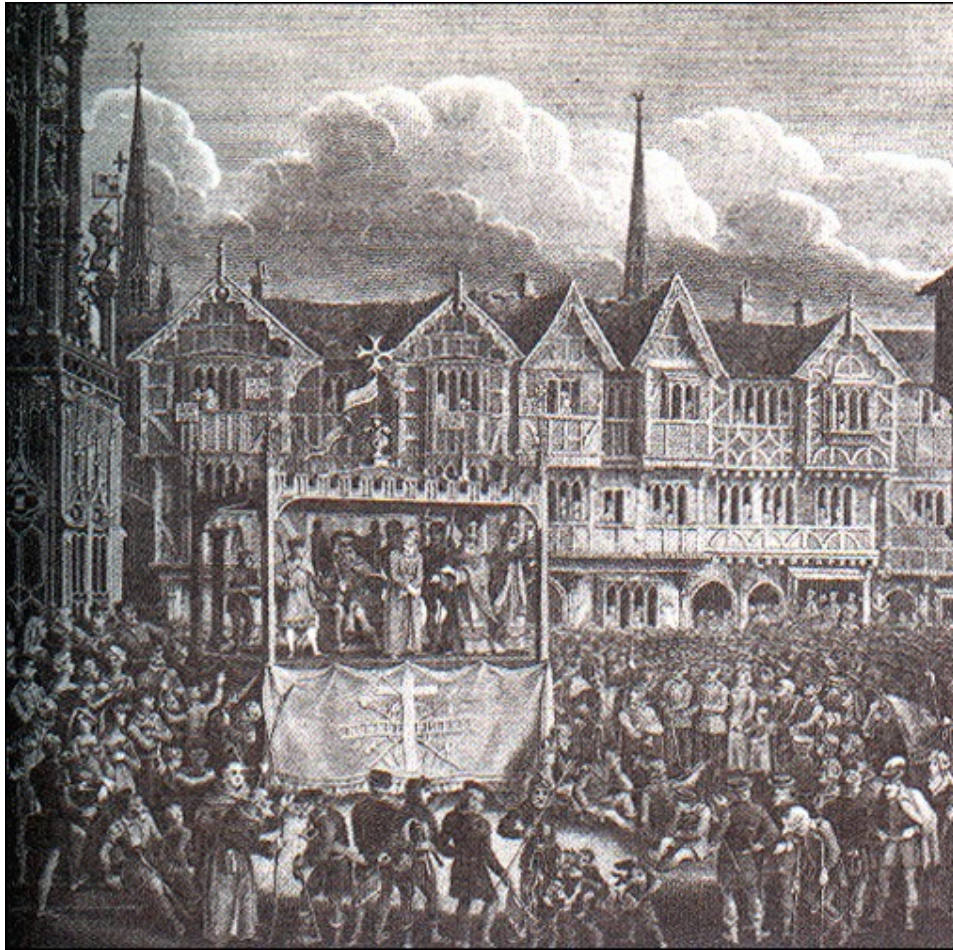
ASSUMED SCALE

TRUTH
DESCENDS
ON A CLOUD

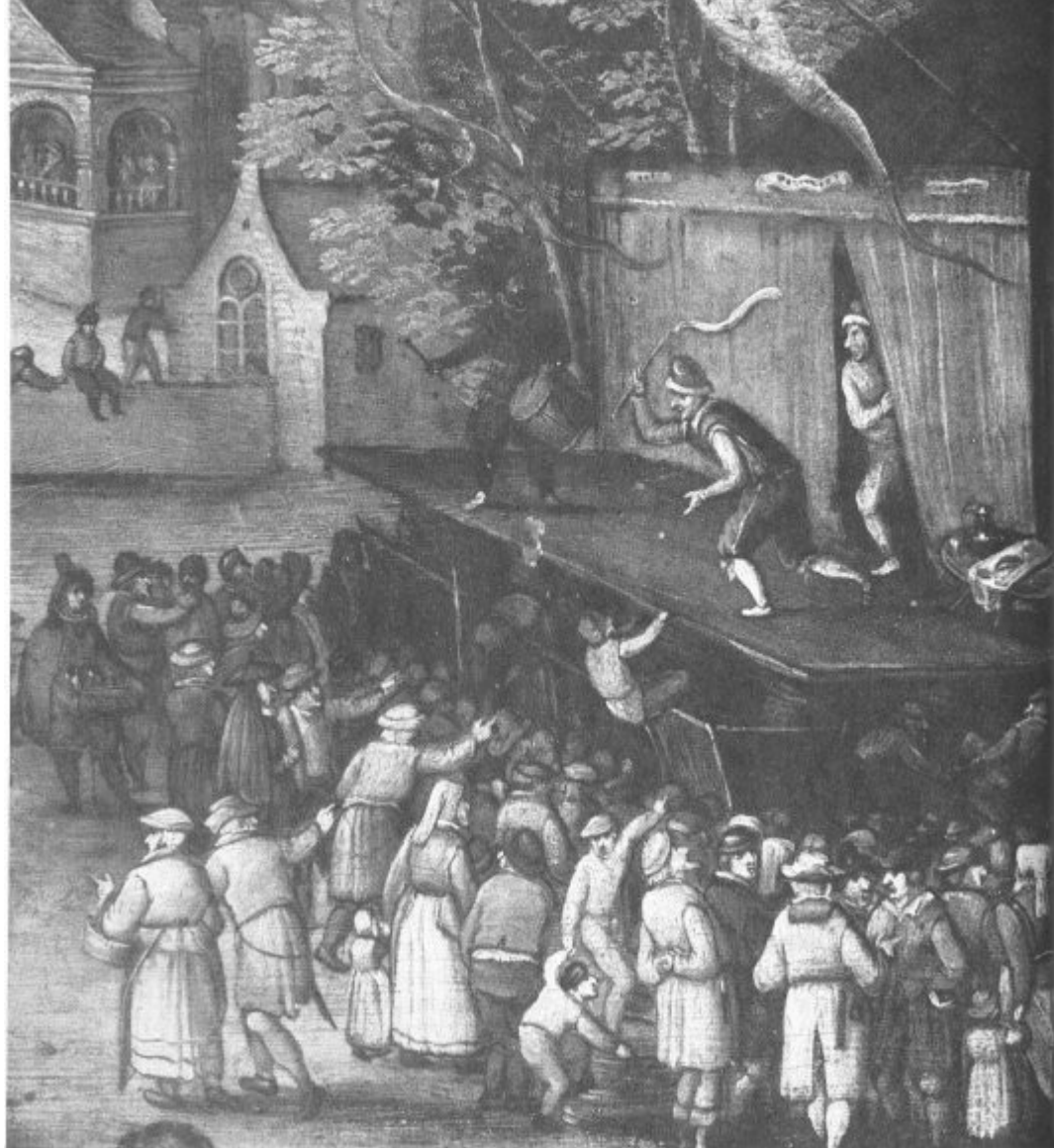
Curyšská hra (1539)

Pekelná scéna z Ruofovy curyšské hry z roku 1539.

pojízdné vozy (pageants)

vozové jeviště

- **moralita**: alegorická hra s alegorickými postavami
 - pozdní středověk: 14. – 15. stol.
 - přechod mezi **náboženským a světským divadlem**
 - didaktický charakter: ukazuje nepravost, neřest a jejich zhoubné následky či trest
 - boj mezi **personifikovanými silami** dobra a zla
 - nehrály se v cyklech jako mystéria (sólové hry)
 - 3 tematické okruhy: **ars moriendi** (viz tanec smrti), **spor ctností, spor ctností a neřestí o duši člověka**
 - ***Everyman*** (*Kdokoli, Kdokolivěk*): kombinuje žánr ars moriendi + spor o duši člověka – poslední den „kteréhokoli člověka“ (Smrt, Anděl, Přátelství, Příbuzenství, Zpověď, Krása, Síla, Jmění, Rozum, Pět smyslů, Dobré skutky), moderní zpracování – Hugo von Hofmannsthal: ***Jedermann*** (každoročně uváděno na **Salcburském festivalu**, zal. Max Reinhardt)

tanec smrti

Jedermann (Salzburg)

Jedermann (Salzburg – Domplatz)

- ***Odsouzení hostiny***: autor **Nicolas de la Chesney** (1507) žánr spor ctností a neřestí (hodující společnost: Oběd, Večeře, Hostina, Přípitek, Mlsnota, Žravost, Dobrá společnost, Zábava, Na zdraví, Zánět mandlí, Ochrunutí, Střevní kolika, Ledvinový kámen, Vodnatelnost, Padoucnice, Mrtvice, Střídmost, Tabletka, Klystýr, Pouštění žilou, Dieta aj.), soudní proces s Večeří a Hostinou – Večeře omilostněna, Hostina odsouzena...

Konec náboženského divadla:

- 1547 konec uvádění **mystérií** v **Itálii**
- 1548 zákaz **pašijových her** v **Paříži**
- 1558 zákaz **náboženských her** v **Anglii** (Alžběta I.)
- do **konce 16. stol.** se přestanou náboženské hry uvádět v **celé Evropě** (výjimka: Španělsko – autos sacramentales)

- Světské žánry středověkého divadla:
 - veselé kázání: parodie církevního kázání
 - *Kázání o svaté šunce*
 - *Kázání o svatém slanečku*
 - *Kázání o svatém hroznu*
 - fraška (ve Francii **sottie**): satira útočící na společenské a politické nešvary
 - obliba od 13. stol.
 - vrchol v 16. stol.
 - *Hra o knížeti bláznů a svaté matce*: autor **Pierre Gringoire** (1475–1538) proti papeži Juliu II., pod rouchem má kostým matky bláznů/kuplířky, autor vězněn (byl ve službách francouzského krále)
 - *Fraška o kádi*: žena uvězněná v kádi, mstící se manžel
 - *Fraška o advokátu Pierru Pathelinovi*: vrchol frašky

Další dochované texty ze středověku:

- **Hrotsvitha von Gandersheim** (cca 935 – cca 975)
 - jeptiška ze Saska
 - 6 didaktických náboženských her
 - inspirované **Terentiovými komediami**, avšak s **křesťanskou tematikou**
 - účel: příklad **mravnosti** a zprostředkování **latiny** jako mluveného („živého“) jazyka
 - určeny k četbě (asi neuváděny)
 - např.: *Gallicanus, Pafnutius, Pád a obrácení Marie*

LITERATURA KE STŘEDOVĚKÉMU DIVADLU:

- Černý, Václav.: **Stredoveká dráma**. Bratislava 1964.
- Stehlíková, Eva.: **A co když je to divadlo?** Praha 1998.
- Goff Le, Jacques – Schmitt, Jean-Claude.:
Encyklopedie středověku. Praha 2008.
- Spunar, Pavel.: **Kultura středověku**. Praha 1995.
- Huizinga, Johan.: **Podzim středověku**. Praha 2010.
- Kepartová, Jana: **Římané a Evropa : antické dědictví v evropské kultuře**. Praha 2005.